

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres referanse:

Vår referanse:
24/141769 - 4

Sted, dato:
Oslo, 15.10.2024

Høring - NOU 2024:12 - Håndheving av mindre narkotikaovertrедelser

Oslo politidistrikt viser til departementets høringsbrev av 24. juni 2024 angående rushåndhevingsutvalgets utredning NOU 2024: 12 om håndheving av mindre narkotikaovertrедelser.

Vi beklager sterkt at vi ikke har overholdt høringsfristen.

1. Innledende merknader

Innledningsvis finner Oslo politidistrikt grunn til å knytte noen merknader til politiets håndtering av mindre narkotikaovertrедelser i kjølvannet av Rusreformutvalgets rapport NOU 2019:26.

Forut for de senere års endringer i retts- og påtalepraksis i relasjon til mindre alvorlige overtrедelser, har slike overtrедelser av narkotikalovgivningen vært typiske masseovertrедelser hvor det straffbare forholdets karakter og likhetshensyn veier tyngre enn individuelle forhold, jf. f.eks. LB-2012-185937. Mindre alvorlige narkotikasaker har i stort ikke nødvendiggjort større etterforskning utover de etterforskningsskritt som kan gjøres på stedet. Slike saker har derfor også hatt høy grad av oppklaring.

I Stortingsbehandlingen av rusreformutvalgets rapport ble det lag til grunn at narkotika er et samfunnsproblem som bringer med seg store kostnader og menneskelige lidelse, truer den enkeltes helse og trygghet, samt understøtter organisert kriminalitet i Norge og internasjonalt. Dette er hensyn som ligger i kjernen av straffens formål. På den annen side er synet hos mange at rusmiddelavhengige straffes for handlinger som sitt utspring i rusavhengighet – en sykdom – hvor fengselsstraff er uten virkning både allmennpreventivt og individualpreventivt, jf. LE-2021-99526, jf. også Innst. 612 L (2020-2021) s. 9 og s. 27- Disse to synspunktene er gjennom rettspraksis og Riksadvokatens direktiver og presiseringer forsøkt hensyntatt ved at det i større grad legges opp til differensierte forholdsmessighets- og reaksjonsvurderinger med utgangspunkt i mistenkte/siktedes personlige forhold til rusmidler og mer presist hvorvidt vedkommende er å anse som rusmiddelavhengig.

Selv om det i mange tilfeller vil være klart hvorvidt en person er å anse som rusavhengig, vil det oppstå utfordringer i grensetilfellene. Som utvalget påpeker i utredningen s. 138, er rusmiddelavhengighet et komplekst fenomen som også kan gi utslag på mange måter og som kan være utfordrende å få klarhet i. Begrepet kan vanskelig gis et presist og tydelig innhold. Dette har medført usikkerhet hos politi og påtalemyndighet, samtidig som at etterforskningen i tvilstilfellene kan måtte innrettes på en helt annen måte enn tidligere. Dette har fått og kan få betydning for i hvilken grad mindre alvorlige narkotikasaker har blitt og vil bli prioritert i relasjon til distriktets øvrige straffesaksportefølje.

For politiet er det sentralt at eventuelle lovendringer ivaretar en hensiktsmessig balansegang mellom individual- og allmennpreventive hensyn på den ene side og hensynet til at ulovlig befatning med narkotika kan ha sin bakgrunn i sykdom som ikke bør strafflegges på den annen side. Eventuelle lovendringer bør etter politiets syn i minst mulig grad medføre særordninger som skiller seg ut fra straffesaksbehandlingen for øvrig for det som nå er blitt en relativt liten del av politiets straffesaksportefølje. Det er også sentralt at kommuner og helsevesen ressurssettes slik at samfunnet som helhet kan møte de utfordringer som rusmiddelavhengighet og rusproblematikk medfører.

2. Lovregulering av en straffutmålingsordning for rusmiddelavhengige

2.1. Plassering – legemiddeloven eller straffeloven

Utvalget har lagt avgjørende vekt på at den strafferettslige reguleringen av narkotikalovbrudd bør samles ett sted. Dette er vi intuitivt enig i, men finner likevel grunn til å bemerke at det ikke er uvanlig at mindre alvorlige overtredelser reguleres i spesiallovgivningen, mens de mer alvorlige former for overtredelser reguleres etter straffeloven. Dette er tilfelle f.eks. for overtredelser av våpenlovgivningen og brann- og eksplosjonsvernlovgivningen, regnskapslovgivningen, mv.

Politiet er for så vidt enig med utvalget i at formålet med oppbevaringen kan spille inn med hensyn til hvorvidt det er tale om besittelse eller oppbevaring, men i praksis har ikke dette spilt noen særlig praktisk betydning da det i stor utstrekning vil være tale om forelegg uansett. Utover det har ikke grensen mellom besittelse og oppbevaring etter vår oppfatning vært problematisk, da det i RA-2014-2 er gitt føringer for grensedragningen mellom legemiddeloven og straffeloven. I bøtedirektivene er det gitt videre retningslinjer for subsumsjonen. Skillet mellom besittelse og oppbevaring er ellers godt innarbeidet.

Hva gjelder anførselen om at befatning av narkotika innenfor egen bruk kan rammes som besittelse etter legemiddeloven eller oppbevaring etter straffeloven, er politiet enig med utvalget i at det ville ha vært klarere om dette hadde vært regulert et sted. Dette er imidlertid et definisjonsspørsmål. Politiet antar at det ikke er noe til hinder for at oppbevaring innenfor terskelverdiene kan defineres som besittelse i legemiddeloven § 24, eller ved egen definisjon i lovens § 1.

2.2. Handlingsnorm og skyldkrav

Politiet støtter utvalgets forslag om å legge til erverv i handlingsnormen for en lovregulering av straffebestemmelse for rusmiddelavhengiges befatning med narkotika. Dette står unektelig i sammenheng med besittelse og oppbevaring til eget bruk og det er i realiteten ingen grunn til å skille på dette.

Hva gjelder det å erstatte begrepet besittelse med innehav, er politiet noe mer skeptisk. Det er riktig at besittelsesbegrepet i dag er noe snevert, men det er ingenting i veien for

at dette kan omdefinieres, jf. pkt. 2.1 over. Som nevnt kan besittelse over 1-2 rusdoser, men innenfor terskelverdiene, betegnes besittelse der besitteren er rusavhengig. Vi viser til at besittelse er et innarbeidet begrep.

2.3. Kvantum – terskelverdier

Oslo politidistrikt er av den oppfatning at fastsettingen av terskelverdiene må bero på en avveining mellom hva som erfaringsmessig innehas til eget bruk sammenholdt med spredningsfare og hvilke mengder som erfaringsmessig går utover det som innehas til egen bruk. Det er en kjensgjerning at rusavhengige også selger og oppbevarer narkotika som ikke er til eget bruk og dette vil fortsatt være forhold som kan straffes. I den anledning kan terskelverdiene synes satt noe høyt, særlig for heroin.

2.4. Beviskrav

Vi er enig med utvalget i at beviskravet for omstendigheter som bare har betydning for reaksjonsvalg eller straffutmåling ikke uten videre er like strengt. Spørsmålet er likevel ikke åpenbart, jf. f.eks. Efjestads artikkel som utvalget kort viser til på s. 163 i utredningen. Vi finner grunn til å vise til uttalelsen i Rt. 2011 s. 654 som viser til avgjørelsen i Rt. 1998 s. 1945:

"Avgjørelsen bygger på det synspunkt at på samme måte som man må ha en stor grad av sikkerhet for at den tiltalte har begått den straffbare handlingen for å kunne dømmes, bør man ha en stor grad av sikkerhet for at straffen ikke er strengere enn det den straffbare handlingen tilsier. Men dette utgangspunktet er ikke fulgt opp for alle straffutmålingsmomenter som har tilknytning til den straffbare handlingen. I Rt. 2007 s. 961, avsnitt 37, la flertallet til grunn at det ikke gjelder et slikt strengt beviskrav for styrkegraden på det narkotiske stoffet."

Høyesterett tar her det motsatte utgangspunkt sammenhold med utvalget med hensyn til beviskravet for straffutmålingsmomenter. Vi er enig med utvalget i at rusmiddelavhengighet er et personlig forhold som ikke får betydning for skyldspørsmålet, men det er et personlig forhold som er sterkt knyttet til det straffbare forholdet, jf. LE-2021-99526:

"Mens etablert straffutmålingspraksis gir uttrykk for at en rusmisbrukers oppbevaring av selv en mindre mengde heroin til egen bruk skal straffes med ubetinget fengsel, er dagens allmenne syn at rusmisbrukeren i så fall straffes for en handling som har sitt utspring i rusavhengighet – en sykdom – hvor fengselsstraff er uten virkning både allmennpreventivt og individualpreventivt."

Følgelig blir det personlige forholdet, her rusmiddelavhengighet, direkte relatert til handlingens straffverdighet. Dette skiller seg derfor fra forhold som går på rehabiliteringshensyn, familiehensyn, helse og andre hensyn som ikke står direkte i sammenheng med den straffbare handling, men som i seg selv taler for mildere straffreaksjon, jf. f.eks. i HR-2018-1942-A og HR-2019-1643-A.

Vi er heller ikke nødvendigvis enig i at "den reelle betydningen" for siktede er liten, slik utvalget legger til grunn i utredningen s. 163. Utvalget synes å legge til grunn at alternativet til påtaleunntatelse/straffutmålingsfravall er en "mindre bot", jf. utredningens pkt. 8.2.3. Som utvalget viser til i pkt. 8.2.3 vil både betingede og ubetingede reaksjoner være aktuelt også ved befatning med narkotika innenfor terskelverdiene fastsatt av Riksadvokaten i RA-2022-826. Problemet vil sjeldent komme på spissen for heroin, men for amfetamin og kokain vil det ikke være utenkelig med ubetingede og betingede

reaksjoner. Utvalget viser f.eks. til at befatning med 5 gram heroin ligger i området 90-120 dager, jf. HR-2020-2426-U, mens befatning med amfetamin vil kunne medføre ubetingede reaksjoner fra 3 gram, jf. LB-2018-51562, LB-2017-193427 og LB-2017-28828. Rettspraksis knyttet til kokain er noe mer beskjeden, men også her er det eksempler på i alle fall betingede reaksjoner for befatning med inntil 5 gram.

Vurderingen synes derfor noe mer sammensatt enn den utvalget legger opp til. Slik vi leser utredningen synes utvalget utelukkende å legge avgjørende vekt på formålsbetraktninger, men også rettssikkerhetshensyn vil kunne spille inn her og disse argumentene bør tas med i det videre arbeidet.

Vi er imidlertid enig med utvalget i at dersom bevisbyrden legges slik at det kreves bevis utover enhver rimelig tvil at siktede *ikke* er rusmiddelavhengig for å ilegge eller påstå straffereaksjon, vil det kunne medføre et større antall påtaleunnlatelser og at færre mindre alvorlige narkotikasaker blir etterforsket med den konsekvens at personer som ikke anses som rusmiddelavhengig ikke blir ilagt straffereaksjon. Dagens system hvor det i fravær av holdepunkter som tilsier at den mistenkte er å anse som rusavhengig, kan legges til grunn at personen ikke er rusavhengig, jf. RA-2022-826, er i så måte mer effektivt og kanskje også i større grad formålsmessig. Dette må imidlertid veies opp mot de rettssikkerhetsutfordringer et slik utgangspunkt vil medføre, herunder økt fare for at personer som i realiteten er rusmisbrukere blir ilagt bøter eller idømt fengselsstraff.

2.5. Strafferamme og straffenivå

2.5.1. Bruk av påtaleunnlattelse

Vi kan ikke se at det er nødvendig å presisere at saken *kan* avgjøres med påtaleunnlattelse, straffutmålingsutsettelse eller straffutmålingsfravall. Dette følger allerede av henholdsvis straffeprosessloven § 69 og straffeloven §§ 60 og 61.

Vi stiller videre spørsmål ved om det er prinsipielt riktig, i lovs form, å gi nærmere føringer for henholdsvis påtalemyndighetens bruk av påtaleunnlatelser og domstolenes bruk av straffutmålingsfravall. Dette er avgjørelser som tilligger henholdsvis påtalemyndighetens og domstolenes frie skjønn. Påtalemyndighetens opportunitetsprinsipp er en ordning med lange tradisjoner og vi er av den oppfatning at det vil være prinsipielt betenkelig å legge bånd på denne skjønnsutøvelsen. Dette blir etter vårt syn en uheldig detaljregulering av påtalemyndighetens og domstolenes frie skjønnsutøvelse. Samtidig vil opplistingen av momenter som vektlegges i reaksjonsvalget etter vår oppfatning ikke høre naturlig inn under straffebestemmelsene i straffelovens annen del. Hvilke momenter som skal vektlegges ved fastsatt av straff er fastsatt i straffelovens første del kapittel 14.

Med hensyn til de momenter som skal vektlegges i annet ledd, finner vi grunn til å bemerke at befatning med narkotika, forutsatt at det ikke foreligger rusavhengighet, er en typisk masseovertrødelse hvor de konkrete omstendigheter rundt den straffbare handlingen og personlige forhold kommer i bakgrunnen. Foruten avhengighetsmomentet er det vår oppfatning at det ikke bør legges opp til føringer i lovs form for vurderinger knyttet til straffutmålingen. I motsatt fall er det en fare for at man ender opp med et mindre effektivt straffebud som i større grad vil ha en prosessdrivende effekt. Det er ikke åpenbart i hvilken retning momentene i annet ledd bokstav a-c skal vektlegges og med hvilken tyngde. Vi finner grunn til å minne om at hvordan disse momentene blir vektlagt kan avgjøre om det skal reageres med påtaleunnlattelse eller ubetinget fengsel.

Vi har merket oss utvalgets formulering om at grunnen "*til at normalreaksjonen for rusmiddelavhengige etter mandatet skal være ubetinget påtaleunnlattelse er formentlig at*

disse ofte allerede er i kontakt med hjelpeapparatet". Vår erfaring er imidlertid at mange som ville falt inn under begrepet "rusmiddelavhengig" ikke har aktiv oppfølging fra helsevesenet. Så er det et kanskje også et spørsmål om det ikke heller er synet på rusmiddelavhengighet som sykdom som heller er det årsaken til at det skal utmåles en ubetinget påtaleunntatelse.

Hva gjelder utvalgets merknader om at det kan være *"hensiktsmessig at påtaleunntatelsen gjøres betinget med pålegg om oppmøte hos rådgivende enhet for russaker som særvilkår, slik at disse kan sluses inn i hjelpeapparatet"*, kan vi ikke se at dette er hensiktsmessig. Vedkommende kan uansett ikke straffes ved brudd på vilkår om oppmøte. Dette er hele poenget med påtaleunntatelse med vilkår: brudd på vilkårene vil få konsekvenser i form av straff. Vi er derfor av den oppfatning at dette ikke er hensiktsmessig.

I det hele tatt kan vi ikke se at utkastets § 232 a annet ledd er nødvendig. Det er nå sikker rett at rusavhengiges befatning med narkotika til eget bruk innenfor terskelverdiene skal medføre straffutmålingsfrfall. Riksadvokaten har videre gitt retningslinjer om at slike forhold skal avgjøres med påtaleunntatelse, jf. RA-2022-826. I alle tilfeller vil politiet ikke bruke tid og ressurser på å retteføre saker som uansett medfører straffutmålingsfrfall. Vi kan derfor ikke helt se nødvendigheten av forslaget § 232 a.

2.5.2. Barn og unge under 18 år

Vi er enige med utvalget i at det for ungdom mellom 15 og 18 år som ikke anses som rusavhengig kan være hensiktsmessig med betinget påtaleunntatelse på vilkår om oppmøte hos rusrådgivende enhet. Vi er også enig med utvalget i at det er et sterkt behov for å verne barn mot ulovlig rusmiddelbruk. For barn mellom 15 og 18 år som ikke er anse som rusmiddelavhengige, er vi også enige i at betinget påtaleunntatelse med prøvetid i kombinasjon med vilkår om oppmøte hos rusrådgivende enhet for russaker er en hensiktsmessig løsning i normaltilfellene, mens ungdomsoppfølging kan være hensiktsmessig der tett oppfølging fra det offentlige kan forebygge ytterligere lovbrudd.

Utvalgets oppfatning om at behovet for vern kan begrunne økt bruk av straffreaksjoner overfor barn sammenlignet med voksne, kan vi imidlertid ikke si oss enig i. Det underliggende synet om at individual- og allmennpreventive hensyn er uten virkning for rusavhengige og at rusavhengighet må møtes med helsehjelp fremfor straff, kan vanskelig gjelde annerledes for barn under 18 år. Vi finner grunn til å stille spørsmål ved om det ligger innenfor formålet med straff å *"hjelpe barnet og å forebygge videre utvikling av rusmiddelbruken"*, jf. gjennomgangen i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 79 mv., hvor det redegjøres nærmere for straffens formål. Hvis formålet er å hjelpe et rusmiddelavhengig barn ut av en situasjon med negativ rusmiddelbruk bør ansvaret for dette plasseres hos den instans som forutsetningsvis har verktøyene for å hindre videre negativ utvikling fremfor å bruke straff som innfallsvinkel til de samme hjelpemidlene.

Som påpekt over er det uhensiktsmessig å fastsette betinget påtaleunntatelse med vilkår om oppmøte hos rådgivende enhet for russaker all den tid eventuelle vilkårsbrudd ikke kan følges opp med straff.

3. Straffeprosess – forholdsmessighet og tvangsmidler ved mindre narkotikaovertridelser

3.1. Ransaking

3.1.1. Ransaking av eiendom

Oslo politidistrikt er enig med utvalget i at det er en uoverensstemmelse mellom Riksadvokatens retningslinjer i brevet av 9. april 2021 sammenholdt med politiets retningslinjer av 2. juli 2021, hva gjelder vilkårene for ransaking av bolig. Dette har medført noe uklarhet med hensyn til vilkårene for ransaking der det er skjellig grunn til å mistenke at det besittes eller oppbevares narkotika i hjemmet. I praksis har det derfor også vært noe varierende hvordan dette har blitt håndtert. Vi opplever imidlertid at dette har blitt klargjort over tid og at det er synet i Riksadvokatens brev som er førende for vår praksis.

Vi har merket oss at flere av instansene som har gitt innspill til utvalget er av den oppfatning at det er uforholdsmessig inngrep å foreta ransaking i saker som gjelder befatning med mindre mengder til egen bruk. Til dette vil vi bemerke at hvorvidt det faktisk er tale om mindre mengder til egen bruk sjeldent vil bli avklart før ransaking er gjennomført og omfanget av besittelsen/oppbevaringen er avklart. Der en person blir kontrollert av politiet på offentlig sted og det fremkommer opplysninger om at vedkommende har narkotika hjemme, vil politiet sjeldent ha klarhet i hvorvidt omfanget av oppbevaringen befinner seg over eller under terskelverdiene. Dette blir derfor en noe teoretisk øvelse, uavhengig av om vedkommende er rusmisbruker eller ikke. Vi er derfor av den oppfatning at de gjeldende føringer fra Riksadvokaten er hensiktsmessige og at de ivaretar forholdsmessighetshensyn og håndhevingshensyn på en fornuftig måte hva gjelder ransaking av eiendom.

3.1.2. Personransaking

Vi er enig med utvalget i at tredjemannsransaking i medhold av strpl. § 195 tredje ledd ved mindre alvorlige narkotikaovertridelser er lite praktisk.

Politiet kan ikke se at det er nødvendig å gi nærmere føringer for maktbruk ved personransaking ved å innføre et nytt femte ledd i § 195. Vi viser til at det neppe er uklart at politiet kan bruke makt ved gjennomføring av ransaking (eller ved andre tvangsmidler), jf. politiloven § 6 fjerde ledd. Selv om det leilighetsvis er eksplisitt fastslått at politiet har anledning til å bruke makt ved et konkret tvangsmiddel, er vi usikre på om det er hensiktsmessig å gi egne bestemmelser om dette.

3.1.3. Beslutningskompetanse

Oslo politidistrikt finner ikke grunn til at det skal gjøres endringer i strpl. § 198 med hensyn til polititjenestepersoners adgang til å foreta ransaking på fersk gjerning eller friske spor og viser til at det gjennom Riksadvokatens brev av 9. april er gjort de nødvendige avklaringer.

For øvrig bemerker vi at polititjenestepersoners kompetanse til å foreta ransaking ved skriftlig samtykke ikke benyttes i dag.

3.1.4. Krav om rapport for ransaking

Vi bemerker at det fremstår som unødvendig kompliserende og ineffektivt at det skal beskrives hvordan ransakingen ble gjennomført. Dersom det foretas en ransaking i en veske, synes det unødvendig at det må beskrives hvordan gjennomgangen av vesken ble gjennomført.

3.2. Kroppslig undersøkelse, pågrepelse, mv.

3.2.1. Kroppslig undersøkelse – prøvetaking

Oslo politidistrikt er enige med utvalget i at håndheving av straffansvaret for bruk av narkotika i dag er langt på vei betinget av at mistenkte tilstår, med mindre vedkommende observeres av politiet mens det inntas narkotika, eventuelt fremstår klart ruset, eller lignende. Dette er klart uheldig da et utslag av dette er at den som samarbeider om sakens opplysning vil bli straffet, mens den som nekter å samarbeide vil kunne gå fri i fravær av andre opplysninger. Vi har merket oss uttalelsene i NUT 1969:3 s. 223:

"Komiteen finner at det er en mangel ved den nåværende lov at den ikke gir hjemmel for å foreta legemsundersøkelse av siktede. Det er lite rimelig at den som er siktet for en straffbar handling – kanskje av alvorligere art – skal kunne hindre sakens oppklaring ved å motsette seg en legemsundersøkelse som ofte kan finne sted uten ulempe eller ubehag."

Vi finner også grunn til å bemerke at bestemmelsen om kroppslig undersøkelse i straffeloven av 1887 § 211 a tilføyd ved endringslov av 8. juni 1979 nr. 41 som følge av "narkotikasituasjonen", jf. Innst. O. nr. 37 (1980-81) s. 23. Dette skyldes riktignok i første rekke smugling, men det ble også vist til sitatet over jf. Innst. O. nr. 74 (1978-79) s. 4. Det poenget som fremgår av NUT 1969: 3 s. 223 mener vi fortsatt er gyldig, og vi er enig med utvalget i at skal politiet håndheve straffetrusselen, må politiet også ha anledning til å avdekke bruk hos de som ikke erkjenner dette. I motsatt fall ser vi lite poeng i håndheve forbud mot bruk av narkotika.

Imidlertid finner vi grunn til å nyansere dette utgangspunktet noe med hensyn til hvorvidt mistenkte er å anse som rusmiddelavhengig. Hvis det etter omstendighetene fremstår klart at vedkommende er å anse som rusmiddelavhengig, vil bruk av kroppslig undersøkelse ikke være forholdsmessig for å avklare om saken skal avgjøres med henleggelse eller påtaleunntatelse, slik også utvalget legger til grunn i utredningen s. 252.

Det kan også være grunn til å foreta en nyansering ut i fra hvilken kroppslig undersøkelse det er tale om. Som utvalget påpeker vil en blodprøve være et markert større inngrep i mistenktes fysiske integritet, samtidig som det også er med tidkrevende både for politiet og for den mistenkte da ventetid på legevakt og transport til og fra er utfordringer som hører med. Analyse av blodprøver er også relativt dyrt og saksomkostningene for politiet i form av analyseutgifter vil ofte være høyere enn boten. I 2023 betalte politiet omtrentlig 6.000,- pr. blodprøveanalyse. Blodprøver vil gi den nødvendige bevismessige avklaring, men det er et spørsmål ut i fra inngrepets karakter om dette er et forholdsmessig inngrep.

Urinprøver er mindre integritetskrenkende og mer praktisk ettersom transport til legevakt ikke alltid er nødvendig, f.eks. ved bruk av hurtigtester. Hurtigtester i kombinasjon med annen informasjon vil ofte være tilstrekkelig til å avklare eventuell bruk, selv om hurtigtester ikke har den samme bevisverdi som ordinære urinprøver som analyseres. Vi er enig med utvalget i urinprøver kan oppleves integritetskrenkende da mistenkte normalt må observeres mens prøven avgis. Dette stiller krav til tid og sted for avlegging av slike prøver slik at mistenkte ivaretas på hensiktsmessig måte. Det er opplyst at ordinære urinprøver omtrentlig vil være like dyre som blodprøver.

Vi er sånn sett enig med utvalget i at bruk av spyttprøver er mer hensiktsmessig fordi det er lite integritetskrenkende og kan i utgangspunktet gjennomføres på stedet. Politiet bruker i liten grad spyttprøver utover foreløpige tester i medhold av vtrl. § 22 a. I

utredningen er det oppgitt at prisnivået for analyse er på samme nivå som blod og urinprøver. Sett hen til de øvrige alternativene, fremstår spyttprøver som mest hensiktsmessig da det er langt mer praktisk og mindre integritetskrenkende. Det er imidlertid en kostnad ved slike prøver, både med hensyn til innfasing av nødvendig utstyr, men også ved analyse av de aktuelle prøvene. Disse kostnadene har politiet ikke i dag saker om bruk av narkotika etter Riksadvokatens direktiver av 9. april 2021, ettersom det ikke er anledning til å gjennomføre blod- eller urinprøver og spyttprøver ikke benyttes. Dette har derfor en samfunnsøkonomisk slagside.

Med hensyn til forslaget til ny strpl. § 157 b annet til fjerde ledd er vi imidlertid i tvil om det er nødvendig med egne bestemmelser om spyttprøver ved siden av de alminnelige regler i § 157.

3.3. Tegn og symptomer

Vi har merket oss at utvalget legger til grunn at det er naturlig å karakterisere bruk av tegn og symptomer som en "kroppslig undersøkelse" i medhold av strpl. § 157. Objektivt sett er det en undersøkelse av kroppen som intuitivt kan helle i retning at det er tale om nettopp det. I praksis har utgangspunktet imidlertid vært et annet idet det skilles mellom ytre undersøkelser som utgjør personransaking jf. strpl. § 195 og andre former for undersøkelser, herunder blodprøve, innhenting av biologisk materiale, syns- og hørselstester, røntgenundersøkelser og undersøkelser som utgjør kroppslige undersøkelser, jf. strpl. § 157.¹ I forlengelsen av dette synet har tegn og symptomer i praksis vært ansett for å være personransaking.

Uavhengig av hvorvidt tegn og symptomer utgjør personransaking eller kroppslig undersøkelse, er vi enig med utvalget i at inngrepets art er såpass beskjedent at dette ikke bør underlegges de samme vilkår og kompetanseregler som kroppslige undersøkelser for øvrig. Som utvalget påpeker vil bruk av tegn og symptomer kunne avklare om videre undersøkelser er nødvendig, både i favør og ufavør for mistenkte. Vi finner også grunn til å påpeke at tegn og symptomer også har en rolle ikke bare i straffeprosessen, men også innenfor politiets alminnelige ordensoppdrag i medhold av politiloven. Hvorvidt noen er påvirket og i tilfelle av hva kan si noe om hvilken fare vedkommende utgjør for seg selv eller andre, jf. politiloven § 9. Etter vår oppfatning bør derfor ikke tegn og symptomer som metode begrenses til straffeprosessen, men det oppstår i så fall noen utfordringer med hensyn til at det må være klarhet i hva formålet med undersøkelsen er. Utover det tiltrer vi utvalgets forslag i strpl. § 157 b.

4. Forebygging – barn og unge

4.1. Forebygging i straffesporet gjennom valg av reaksjon

Vi er enig med utvalget i at en betinget påtaleunntatelse med vilkår om å møte hos rådgivende enhet bør være den foretrukne reaksjon overfor barn under 18 år som gjelder bruk og besittelse med narkotika til egen bruk.

Det avdekkes imidlertid relativt lite bruk- og besittelsessaker i distriktet der gjerningspersonen er under 18 år. Mens andelen narkotikasaker i 2017 utgjorde 18,5 % av alle anmeldte saker hvorav minst én mistenkt var under 18 år, er dette nå redusert til 8,8 %. Nedgangen gjelder først og fremst i saker om bruk av narkotika som i 2018

¹ Torgersen (2023): *Ulovlig beviserverv og bevisforbud i straffesaker*, pkt. 5.4.1 og 5.7.1 med videre henvisninger.

utgjorde 388 saker, mens i 2023 var det kun tale om 48 saker. Samtidig inngår også narkotikasaker i sakskomplekser som tilsier en annen straffreaksjon, slik at det er begrenset hvor mange saker som kan avgjøres med påtaleunntatelse og oversendes rådgivende enhet. Når det er sagt er det likevel et potensial og det hadde vært ønskelig med nærmere føringer for slike oversendelser, jf. også utredningen s. 299.

Vi har ingen særlige bemerkninger til forslaget om at påtalemyndigheten kan sette vilkår om avlegging av rusmiddelprøver, men ser i så fall for oss at det bør gis nærmere retningslinjer for hvilke reaksjoner som er aktuelle under hvilke omstendigheter, slik at det blir en helhetlig og ensartet praksis for vurderingene i disse sakene.

4.2. Henvisning til rådgivende enhet i russaker – utenfor straffesak eller ved henleggelse av straffesak

Oslo politidistrikt stiller seg bak flere av instansene som har gitt innspill til utvalget med hensyn til at flere instanser kan henvise til de rådgivende enhetene. Helsesykepleiere er et praktisk eksempel. Vi antar at det er hensiktsmessig at de rådgivende enhetene får et større tilfang av barn og unge enn det straffesakssporet legger opp til.

Vi har merket oss at påtalemyndigheten kan forfølge en straffesak *"når forfølgning ikke er i det offentliges interesse"*, jf. strpl. § 62 a tredje ledd. Intuitivt er denne bestemmelsen mindre praktisk for mindre narkotikaovertridelser, idet dette er saker som normalt sett vil være oppklart på stedet. Den kan imidlertid være anvendelig ved tvil om vedkommende er å anse som rusmiddelavhengig, eller hvem narkotikaen tilhører, eller lignende, men dette er unntaksvis. Etter vår oppfatning vil henleggelse for overføring til forvaltningen i medhold av strpl. § 71 c antakelig være en bedre avgjørelseskode. I forlengelsen av det kan vi ikke se at det er nødvendig med forslaget til ny § 71 bokstav d, fordi adgangen til å henlegge straffesaker for forvaltningsmessig oppfølging eksisterer og det er gitt nærmere føringer for slik henleggelse i RA-2021-1406. Etter vår oppfatning er det i så fall bedre at Riksadvokaten oppdaterer sitt rundskriv og tilpasser dette til mindre narkotikasaker.

Oslo politidistrikt er av den oppfatning at det som ledd i straffesak er uheldig å gi politiets tjenestepersoner kompetanse til å *"henvise mistenkte til rådgivende enhet for russaker"* i straffeprosessloven. Denne kompetansen bør i straffesakssammenheng tilligge påtalemyndigheten som ledd i avgjørelsen av straffesaken. Det bør ikke være anledning til å treffe slike beslutninger uten at det underliggende forholdet er avgjort av påtalemyndigheten, som da samtidig kan foreta en helhetsvurdering av reaksjons- og henvisningsspørsmålet. En slik henvisning vil i motsatt fall kunne bli tatt på et tidspunkt i saken hvor det ikke er tilstrekkelig oversikt over saksforholdet. Samtidig må straffesak uansett opprettes dersom det tas narkotika i beslag.

For det tilfelle det *ikke* opprettes straffesak eller at spørsmålet i blir aktuelt i politiets forebyggende arbeid kan kompetansen til å henvise gjerne tilligge politiets tjenestepersoner hvilket det også kan være behov for, men den kompetansen bør i så fall fremgå annet sted enn av straffeprosessloven. Det vil også kunne ivareta behovet for å henvise selv om straffesak ikke opprettes. Dette vil da imidlertid være et polisiært og ikke et straffeprosessuelt virkemiddel. En slik henvisning kan være frivillig å etterkomme. Oslo politidistrikt har i dag praksis for å henvise barn og unge utenfor straffesak til lokal ruskonsulent i kombinasjon med bekymringssamtaler. I likhet med utvalget er vi skeptisk til at politiet skal kunne gi forvaltningsrettslig pålegg som pliktes etterkommet.

5. Dopinglovbrudd

Oslo politidistrikt er av den oppfatning at bruk av narkotika og bruk av dopingmidler ikke uten videre kan sammenlignes. Det er grunnleggende forskjeller i formålet mellom bruk av narkotika og bruk av dopingmidler, men på samme tid kan bruk av begge former for stoff medføre helsemessige utfordringer og negative atferdsendringer. Bruk av anabole androgene steroider kan f.eks. medføre nedsatt impuls kontroll og utgjøre trafikksikkerhetsrisiko, slik at helsekravene for førerett ikke er oppfylt, jf. Helsedirektoratets førerkortveileder til førerkortforskriftens vedlegg 1 § 35.

I likhet med utvalget er vi imidlertid enig i, som for narkotika, at fengsel er lite praktisk ved besittelse og bruk av dopingmidler.

Med hensyn til hvorvidt straffutmålingsordningen for rusmiddelavhengige også bør omfatte befatning med dopingmidler til egen bruk, skulle vi ønske at utredningen i større grad redegjorde for i hvilken grad bruk av dopingmidler anses for å være et helseproblem og hvilken bruk av dopingmidler som i så fall skulle utgjøre en avhengighetsproblematikk som tilsier straffrihet. For oss er det derfor utfordrende å mene noe om straffutmålingsordningen for bruk av dopingmidler bør være sammenfallende med det som gjelder for rusavhengige og vår oppfatning er at det er prematurt å gjøre endringer på dette feltet før det er gjort nærmere undersøkelser. For narkotika er det mulighet for f.eks. påtaleunndatelse på vilkår om overføring til rusrådgivende enhet, men hvilken effekt dette vil ha for dopingovertredelser fremstår mer uklart.

Med hilsen

Geir Johan Solem
Visepolitimester

Beate Brinch Sand
Politiinspektør

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.